

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ»

Жуминська Д.С.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта
(Технологія виробництва та переробки продукції сільського господарства)»*

Миколаївський національний аграрний університет

Курепін В.М.,

канд. економ. наук,

старший викладач кафедри

методики професійного навчання

Миколаївський національний аграрний університет

Творчість починається там, це здійснюється самостійний пошук принципів, способів поведінки і дій. Творчість набуває розвитку на основі самостійності особистості і є вищим ступенем її розвитку [1]. У сучасних умовах самостійність стає професійно необхідною якістю особистості будь-якого фахівця [2]. Отже, і підготовка майбутніх спеціалістів у закладах вищої освіти має орієнтуватися на формування у здобувача освіти цієї якості, а не лише на репродуктивну виконавську діяльність з оволодіння певною сумою знань і вмінь.

Самостійність є необхідною умовою ефективності будь-якої діяльності: навчальної, виробничої, розумової, пізнавальної тощо. Вираження самостійності особистості - вчинки, дії, висловлювання, оцінка особистості стосовно як тих, хто оточує, так і самої себе. Тобто самостійність – це не риса волі або характеру, здібностей або мислення, а більш складна, інтегративна особистісна риса [3]. Самостійність співвідноситься із самореалізацією особистості, з її активністю щодо внутрішнього спонукання, без зовнішнього примушення, з відносною залежністю. Вищому рівневі розвитку самостійності властиві продуктивний творчий характер діяльності, не стереотипність рішень, що приймаються, вчинків, дій самої особистості.

Самостійність не є вродженою властивістю людини. Якість виникає і розвивається в процесі життєдіяльності індивіда. Рівень розвитку самостійності залежить від умов у яких розвивається особистість, характеру її стосунків з довкіллям. Самостійна особистість не тільки вирішує поставлені завдання або ті, що виникають перед нею, а й володіє ініціативністю, має потребу приймати та здійснювати власні рішення. Після прийняття рішення самостійна особистість готова нести відповідальність за його практичні втілення, за свої дії, в основі яких лежить впевненість у їх правильності та своєчасності.

Самостійна робота є різнобічним, поліфункціональним явищем і має не тільки навчальне, а й особистісне, суспільне значення. Сутність цього складного і багатогранного явища термінологічно точно не визначена [3].

Ефективність освітнього процесу визначається якістю викладання і самостійної пізнавальної діяльністю студентів. Ці два поняття дуже тісно пов'язані, але слід виділити самостійну роботу як провідну форму навчання у зв'язку з низкою обставин. По-перше, знання, навички, вміння, звички, переконання, духовність не можна переда

вати від викладача до студента так, як передаються матеріальні предмети. Кожен студент опановує шляхом самостійної пізнавальної праці.

По-друге, процес пізнання, спрямований на виявлення сутності та змісту досліджуваного матеріалу підпорядковується чітким законам, що визначають послідовність пізнання: знайомство, сприйняття, переробка, усвідомлення, прийняття. Порушення послідовності призводить до поверхневих, неточних, неглибоких, неміцних знань, що практично не можуть реалізуватися.

Сутність самостійної роботи полягає в організації пізнавальної діяльності студента закладу вищої освіти. Організація такої роботи здобувачів вищої освіти означає створення умов для розвитку вмінь планувати, реалізувати та вносити корективи у свою діяльність. Вона складається з двох головних аспектів: один з них - розробка форм і методів організації контролю за самостійною роботою і другий – навчально-методичне забезпечення самостійної роботи.

Зміст самостійної роботи студента дисципліні «Основи охорони праці» визначається робочою навчальною програмою, методичними розробками, завданнями та методичними рекомендаціями викладача. Забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення дисципліні: навчальний посібник, конспекти лекцій, робоча навчальна програма дисципліні, навчально-методичний комплекс та методичні матеріали на допомогу організації освітнього процесу та забезпечення самостійної роботи студентів.

Форми самостійної роботи з дисципліні «Основи охорони праці» для студентів визначаються робочою навчальною програмою, специфікою спеціальності за якою навчаються студенти. Серед них:

- опрацювання теоретичних засад матеріалу, який видається на аудиторних заняттях;
- вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання студентами;
- виконання поза аудиторних завдань самопідготовки;
- підготовка до практичних та лабораторних занять;
- підготовка до контрольних, самостійних, тестових робіт та інших форм поточного контролю;
- виконання самостійних індивідуальних завдань;
- написання творчих робіт.

Усі види самостійної роботи можна класифікувати різноманітними ознаками: по дидактичній меті, характером навчальної діяльності студентів, за змістом, за рівнем самостійності елемента творчості тих, хто навчається тощо[4].

Навчальні самостійні роботи. Їх сенс залежить від самостійному виконанні студентами даних викладачем завдань під час пояснення нового матеріалу. Мета цих робіт розвиток інтересу до досліджуваному матеріалу, залучення кожного студента на роботу на аудиторному занятті. За виконання цього виду робіт студент відразу бачить, що не зрозуміло, і може попросити додатково пояснити цю частину матеріалу. А викладач становить схему подальшого пояснення матеріалу, у якій прописує складні для студентів моменти, куди надалі потрібно буде звернути увагу.

Самостійна робота, що організується під час засвоєння нових знань студентів має важливого значення. Слід зазначити, що це вид діяльності можна організувати у таких випадках:

- у процесі встановлення нового матеріалу з раніше засвоєними знаннями, вміннями і навички;
- під час створення пошукової ситуації та розкритті перспективи майбутньої навчальної роботи;
- під час перенесення придбаних прийомів пізнавальної діяльності в опануванні новими знаннями, вміннями, навичками.

Якщо студент у процесі самостійної роботи продумує факти, виходячи з яких викладається новий матеріал чи вирішується завдання, то значно підвищується продуктивність подальшої роботи [5].

Сутність самостійної роботи студентів визначається особливостями поставлених у ній навчально-пізнавальних завдань. Аудиторна самостійна робота з дисципліни «Основи охорони праці» виконується на навчальних заняттях під безпосереднім керівництвом викладача та за його завданнями.

Правильна організація самостійних навчальних занять, їх систематичність, доцільне планування робочого часу дозволяє студентам розвивати вміння та навички у засвоєнні та систематизації знань, що набуваються, забезпечувати високий рівень успішності в період навчання, отримати навички підвищення професійного рівня.

Тренувальні самостійні роботи. До них належать завдання на розпізнавання різних об'єктів і властивостей. Тренувальні самостійні роботи у основному складаються з однотипних завдань, містять суттєві ознаки й властивості даного визначення, правила. Така самостійна робота дозволяє виробити основні вміння і навички, цим створити базу знань для її подальшого вивчення матеріалу [6]. Для виконання тренувальних самостійних робіт необхідна допомога викладача. Можна дозволити користуватися підручником і записами у конспекті, таблицями тощо. Усе це створює сприятливі умови для студентів з слабкими знаннями. За цих умов вони охоче входять у роботи й виконують її.

Закріплюючі самостійні роботи. До них віднести самостійні роботи, що сприяють розвитку логічного мислення та вимагають комбінованого застосування знань та вмінь. Вони показують, наскільки міцно засвоєно навчальний матеріал. За результатами перевірки завдань такого типу викладач визначає кількість часу, яку треба присвятити повторення і закріплення цієї теми. Приклади таких робіт у достатку зустрічаються в дидактичному матеріалі. Дуже важливі так звані повторювальні (оглядові чи тематичні) роботи.

Розвиваючі самостійні роботи. Це може бути завдання щодо складання доповідей визначені теми, підготовка до олімпіад, конференцій, круглих столів тощо [7].

Велике зацікавлення студентів в творчих самостійних роботах, які передбачають досить високий рівень самостійності. Тут здобувачі вищої освіти відкривають себе з нові боку, навчаються застосовувати знання в несподіваних, нестандартних ситуаціях. У творчі самостійні роботи можна включити завдання, при виконання яких необхідно знайти кілька радикальних способів їх виконання, впровадити свої власні розробки, теорії, винаходи.

Контрольні самостійні роботи. Як зрозуміло з назви, їх головною функцією є функція контролю. Слід наголосити умови, які слід урахувати під час упорядкування завдань для самостійних контрольних робіт. По-перше, контрольні завдання мають бути рівноцінними за змістом й обсягом роботи; по-друге, повинно бути спрямовані на відпрацювання основних навичок; по-третє, забезпечувати достовірну перевірку рівня знань; по-четверте, вони мають стимулювати студентів, дозволяти їм продемонструвати всі ці навички та вміння.

Ефективність самостійної роботи, формування навичок самостійної діяльності, що залежить від своєчасного аналізу результатів роботи. Аналіз самостійної роботи повинен носити навчальний характер, тобто не просто констатувати кількість помилок, а виробляти їх розбір так, щоб здобувачі вищої освіти змогли остаточно зрозуміти питання, у яких зробили помилки.

Самостійна робота необхідна не лише для оволодіння змістом певної дисципліни, але й для формування здатності брати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення й вихід із проблемних ситуацій, ситуацій, які потребують креативного миттєвого мислення тощо. Вона дозволяє опанувати навички навчальної, наукової та професійної діяльності.

Самостійна робота завершує завдання всіх видів навчальної роботи. Ніякі знання, які не підкріплені самостійною діяльністю, не можуть стати справжнім надбанням людини. З іншого боку, самостійна робота має виховне значення: вона формує самостійність як сукупність умінь і навиків, а й як рису характеру, що грає істотну роль структурі особистості сучасного фахівця вищої кваліфікації.

При розробці та практичній реалізації різних видів самостійних робіт слід намічати їх дидактичні, розвиваючі і виховні цілі, проектувати використання різних джерел знань [7]. Крім того, завдання повинні передбачати різні рівні пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти.

Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів однією з найактуальніших як у методичній науці, так і у всьому освітньому процесі. Тут містяться джерела формування пізнавальних інтересів, розвитку самостійності, розумових здібностей. Розв'язання проблеми активізації пізнавальної діяльності потребує нових підходів до подальшого вдосконалення змісту, форм та способів навчання, спрямованих на реалізацію принципу активності в навчанні, пошуку таких комбінацій, які дали б змогу створити базу для забезпечення максимальної активізації пізнавальної діяльності студентів.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти у процесі вивчення дисципліни «Основи охорони праці» є основним засобом виявлення і розвитку в них творчих здібностей і обдарованості, підготовки їх до практичної діяльності. Залежно від підготовленості студентів викладач щоразу повинен сам визначати послідовність і насиченість самостійної роботи, проявити свою творчість та ініціативу. В міру навчання молоді зростає рівень їх знань і пізнавальні можливості. Навчальний процес розкривається все повніше й глибше. У зв'язку з цим і види самостійної роботи поступово ускладнюються, але треба також пам'ятати, що самостійна робота не самоціль, а один із засобів поліпшення всієї навчально-виховної роботи, підготовки молоді до життя та практичної роботи.

Організація самостійної роботи, це відповідальна і складна робота викладачів. Виховання активності і самостійності необхідно розглядати як складову частину виховання студентів. Це першочергове завдання, що стоїть перед кожним викладачем. Самостійна робота не самоціль, вона є засобом формування у студентів активності і самостійності, як рис особистості, розвитку їх інтелектуальних і творчих здібностей.

Для самостійної роботи студентів можна запропонувати такий метод, як «Гра» і завдання, що потребують різного рівня інтелектуально активності [8].

Гра «Змагання доповідачів». Завдання: репродуктивний рівень - підготувати коротку, до 3 хвилин, змістовну доповідь про поставлену задачу та шляхи її вирішення. Евристичний рівень - підготувати повідомлення про подію (за темою заняття) і виступити з ним. Пошуковий рівень - підготувати проблемну доповідь за темою дисципліни та захистити свою промову.

Гра «Ситуацій конкурс». Завдання: репродуктивний рівень - обіграти в ролях нестандартну ситуацію на прикладі ймовірної виробничої ситуації. Евристичний рівень - обіграти в ролях нестандартну ситуацію та варіант її розв'язання (керівник, підлеглий, постраждалий, свідок нещасного випадку тощо). Пошуковий рівень - оперативно знайти варіанти розв'язання запропонованих нестандартних ситуацій, прийняти рішення та віддати розпорядження на виконання.

Гра «Службове засідання». Завдання: репродуктивний рівень - підготувати питання, які необхідно поставити перед керівництвом для їх вирішення. Евристичний рівень - підготувати проблемні запитання, зіграти роль громадського контролю. Пошуковий рівень - підготуватися до відповідей на можливі запитання та зіграти роль керівника об'єкту господарювання.

Гра «Презентація новітніх технологій та наукових впроваджень». Завдання: репродуктивний рівень - ознайомитися з технологіями, що можуть покращити виробництво і подати їх для реалізації. Евристичний рівень - вивчити кілька новітніх технологічних впроваджень, представити аудиторії та на їх основі скласти комплексну програму впровадження. Пошуковий рівень - розробити і представити авторську технологію.

Гра «Вибори керівника». Завдання: репродуктивний рівень - зіграти роль працівників об'єкту господарювання, які вибирають нового керівника підприємства (керівника структурного підрозділу). Евристичний рівень - ознайомитись із сучасними методами управління підприємством, на цій основі скласти програму розвитку підприємства (структурного підрозділу) та представити цю програму «колективу підприємства». Пошуковий рівень - захистити власну програму діяльності майбутнього керівника (керівника структурного підрозділу).

Робота має містити теоретичний огляд джерел інформації з теми, яку обрали студенти, опис методики експериментального дослідження та аналіз його результатів та дій.

Методичні рекомендації з організації самостійної роботи студентів. Методологічну основу самостійної роботи студентів становить діяльнісний підхід, який полягає в тому, що цілі навчання орієнтовані на формування умінь вирішувати типові та нетипові завдання, тобто на реальні ситуації, де студентам треба виявити знання конкретної дисципліни. Хід самостійної роботи студентів з виконання завдання

курсу дисципліни неможливо передбачити в усіх деталях, але основне може й повинно бути передбачено й сплановано, а саме:

1. Характер завдання, яке повинен виконувати студент.
2. Розділення завдань на частини.
3. Визначення та обґрунтування найважливішого, що має бути у завданні та студентами.
4. Прийоми та методи виконання завдань, які мають бути особисто показані викладачем.
5. Методики особистого показу.
6. Методика контролю свідомих дій виконання завдань студентами.
7. Засоби, які забезпечують дотримання студентами правил охорони праці.
8. Виховання студентів культури праці.
9. Методи відпрацювання у студентів самостійності та відповідальності за результат в роботі.

Щоб правильно визначити характер завдання, треба розуміти, що в основі навчання лежить операційно комплексна система, суть якої полягає в тому, що перші вміння студент отримує при засвоєнні окремих операцій, а остаточно їх удосконалює при виконанні спочатку простих, а потім більш складних комплексних робіт.

Великі, складні завдання, які складаються з кількох прийомів і операцій, краще розділити на частини. Тоді здобувач вищої освіти має можливість щоразу зосереджувати свою увагу на вузькому колі питань і краще засвоїти їх.

У будь-якій роботі повинне бути щось головне, найбільш складне для засвоєння, те, що значною мірою визначає якість усієї роботи. Викладач рекомендує студенту знайти це головне, пояснити, як це зробити одна із задач методичної розробки.

Таким чином, щоб виховувати у студентів тверду звичку дотримуватись правил охорони праці, треба постійно переконувати їх у тому, що тільки виконання правил охорони праці за нормативно-правовими актами є небезпечними. Необхідно бути вимогливими до студентів з цих питань, пояснювати, до чого призводить не виконання цих правил. Під час виконання практичного завдання важливе значення має культура праці, тому в розробці треба висвітлювати й це питання. Викладач має виховувати в студентах здатність самостійно працювати, вміти без сторонньої допомоги вирішувати складні виробничі й навіть життєві задачі.

Список використаних джерел:

1. Іваненко В. С. Цінності та запити сучасної молоді: життєві пріоритети української молоді // Покоління незалежності: ціннісні орієнтири і перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів та магістрантів, м. Костанай, 30 березня 2021р. Костанай : Костанайський регіональний університет імені А. Байтурсінова, 2021. С. 737-741.
URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9255>.

2. Іваненко В. С. Державна політика щодо кадрового забезпечення агропромислового комплексу: пріоритети та напрями // Актуальні проблеми, пріоритетні напрями та стратегії розвитку України : тези доповідей III міжнародної наук.-практ. онлайн-конференції, м. Київ, 13 жовтня 2021 року / редкол. О.С. Волоши-

на та ін. Київ : ІТТА, 2021. С. 1076-1081.
URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10108>.

3. Курепін В.М., Іваненко В.С. Психолого-педагогічні методи формування креативного мислення в майбутніх інженерів-педагогів / Осінні наукові читання : матеріали XXIII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, секція № 10. Педагогічні науки, м. Тернопіль, 27 листопада 2019 р. - Тернопіль : ГО «Наука та освіта без кордонів», 2019. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6416>.

4. Курепін В. М. Системний підхід в організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти з дисципліни «Безпека життєдіяльності» // Педагогічні інновації : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 28-29 квітня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 175-179.
URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9300>.

5. Блідар А. А., Пиріг О. І. Вплив процесів глобалізації та інтеграції суспільства на розвиток освіти в Україні // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 156-158. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8165>.

6. Курепін В. М. Педагогічні умови формування професійних компетентностей майбутніх інженерів-енергетиків про вивченні дисципліни «Основи охорони праці» засобами дистанційної освіти // Педагогічні інновації : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 28-29 квітня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021, С. 91-94. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9294>.

7. Аносова Н. О., Афанасова Г. Є. Розвиток інноваційних процесів у системі професійної освіти / Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами щорічного тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 136-138. URL:
<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/8163>.

8. Паламар Є.В. Гра як метод навчання, її пізнавальне та виховне значення // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020. - С. 144-147. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7143>.